

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ.....	9
SUNUŞ.....	11
ÖNSÖZ.....	15
GİRİŞ.....	19

1. BÖLÜM

ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

ÇALIŞMANIN KONUSU.....	25
ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ	27
ÇALIŞMANIN SORULARI	29
ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	30
ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI	31

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKAPLAN

KAVRAMLAR.....	33
Girişimcilik	33
Girişimci	40
Girişimci Türleri.....	44
Girişimciliğin Önemi.....	49
GİRİŞİMCİLİĞİN TARİHSEL ARKAPLANI.....	51
Fizyokrat Düşünce de Girişimcilik	51
Richard Cantillon.....	52
François Quesnay	52
Abbé Nicolas Baudeau	53

Klasik İktisat Düşüncesinde Girişimcilik	54
Adam Smith	55
Jean-Baptiste Say.....	55
John Stuart Mill	56
Neoklasik İktisat Düşüncesinde Girişimcilik	57
Léon Walras	57
Alfred Marshall	58
Alman Okulu'nda Girişimcilik	59
Gustav von Schmoller.....	59
Max Weber	60
Joseph Schumpeter	61
Avusturya Okulu'nda Girişimcilik	62
Yakın Dönemde Girişimcilik	64
GİRİŞİMCİLİK TEORİLERİ	66
Psikolojik/Bireysel Yaklaşım.....	67
İktisadi/Firma Yaklaşımı.....	70
Sosyolojik/Çevresel Yaklaşım.....	72
TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ	92
Cumhuriyet Öncesi Dönemde Girişimcilik.....	93
1923-1950 Arası Dönemde Girişimcilik	94
1950-1960 Arası Dönemde Girişimcilik	95
1960-1980 Arası Dönemde Girişimcilik	96
1980-2000 Arası Dönemde Girişimcilik	97
2000 Sonrası Dönemde Girişimcilik	98

3. BÖLÜM

TÜRK SOSYOLOJİSİNDE GİRİŞİMCİLİK OLGUSU ÜZERİNE GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

SAİD HALİM PAŞA	100
Seçkin Sınıf Yokluğu ve Memur Zihniyeti.....	101
İslam Dini ve Geri Kalmışlık.....	103
PRENS SABAHADDİN	105
Merkeziyetçilik ve Memuryen Zihniyet.....	106
Din ve Eğitim.....	109
Girişimcilik Üzerine Görüş ve Öneriler.....	111

ZİYA GÖKALP.....	112
Merkeziyetçilik, Memur Zihniyeti ve Meslek Örgütleri.....	113
Şahsi Teşebbüs ve Devletçilik.....	115
Girişimcilik Üzerine Görüş ve Öneriler.....	117
ZİYAEDDİN FAHRİ FINDIKOĞLU.....	118
Devlet ve Toplumsal Sınıflar.....	119
Din ve Eğitim-Öğretimde Şahsi Teşebbüs.....	121
Girişimcilik Üzerine Görüş ve Öneriler.....	124
SABRİ ÜLGENER.....	126
Dini Zihniyet ve İktisadi Geri Kalmışlık.....	128
Kazanç Yollarının İrrasyonelleşmesi.....	131
Lonca Teşkilatı, Sermaye Birikimi ve Girişimci Zümre.....	133
Girişimcilik Üzerine Görüş ve Öneriler.....	137
NİYAZİ BERKES.....	140
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yönetim Yapısının Dönüşümü ...	142
Devşirme Bürokrasisi.....	144
Tanzimat ve Sonrası Bürokrasisi.....	145
Osmanlı'da Toplumsal Tabakalaşma ve Servet Birikimi.....	147
Girişimcilik Üzerine Görüş ve Öneriler.....	154
İDRİS KÜÇÜKÖMER.....	158
Osmanlı Toplumsal Düzeni ve Mirası.....	160
Tarihi Bürokrasi.....	165
Osmanlı Mirası.....	165
Cumhuriyet Dönemi.....	167
Süreklilikler.....	170
Sivil Toplum Meselesi.....	172
Girişimcilik Üzerine Görüş ve Öneriler.....	175
ORHAN TÜRKDOĞAN.....	178
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Merkez-Çevre Gerilimi.....	180
Gecekondulaşma ve Yoksulluk.....	
Kültürü-Zenginlik Kültürü Çelişkisi.....	183
İslam Püritanizmi ve Yükselen İslamcı Hareket.....	187
Girişimcilik Üzerine Görüş ve Öneriler.....	190
ŞERİF MARDİN.....	193
Merkez-Çevre Analizi ve Toplumsal Sınıflar.....	195
Sivil Toplum ve İkincil Yapılar.....	204

Türkiye’de Din, Tarikat/Cemaat Yapıları ve İktisat	207
Girişimcilik Üzerine Görüş ve Öneriler.....	213
DOĞAN ERGUN	219
Türk Ulusal Kişiliğinin Temel Özellikleri	221
Türk Bireyinin İktisadi Eğilimi.....	225
Girişimcilik Üzerine Görüş ve Öneriler.....	232

4. BÖLÜM

TÜRK SOSYOLOJİSİNDE GİRİŞİMCİLİK OLGUSUNA DAİR GÖRÜŞLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ORTAK TEMALAR VE SÜREKLİLİKLER

MERKEZİYETÇİLİK	237
TOPLUMSAL SINIFLAR, SERMAYE BİRİKİMİ VE İKTİSADİ KÜLTÜR EKSİKLİĞİ.....	243
SİVİL TOPLUM EKSİKLİĞİ	249
DİNİ ANLAYIŞ VE ÖRGÜTLERİN İKTİSADİ ETKİLERİ	253
MEMURİYEN ZİHNİYET VE GİRİŞİMCİ ÖZNE SORUNU	259
GİRİŞİMCİ ARZUNUN İRRASYONELLEŞMESİ	264
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	273
KAYNAKÇA.....	285
DİZİN	297

ÖNSÖZ

Savaştan henüz çıkmış ve yeni bir devlet inşası içerisinde olan genç Türkiye, 1927 yılında yaklaşık 13 milyonluk nüfusa sahip bir ülkeydi. Bu nüfusun ise yaklaşık %80'i kırsal bölgelerde yaşamakta ve tarım üzerinden geçimlerini sağlamaktaydı. Burada ifade edilen kır-kent oranı aşağı yukarı Osmanlı toplum yapısından miras kalmıştı. Fakat 1950'lerden itibaren bu tarihsel sabite radikal bir dönüşüm içerisine girdi ve dramatik bir şekilde artan doğum hızı ve nüfus, devamında kırsal bölgelerdeki topraksız veya artan hane nüfusuna bakacak derecede yeterli toprağı olmayan köylüleri kent merkezine göç etmeye sevk etti. Bu tarihten itibaren nüfus artışı ve köyden kente göç akımları, el ele yürüyen iki temel sosyolojik olgu olarak günümüz Türkiye'si'nin hikayesini şekillendirdi. Sonuçta 2024 yılında Türkiye'nin nüfusu 86 milyona yaklaştı ve bu nüfusun artık %83'lük bir kısmı kentlerde yaşarken, yalnızca %17'lik bir kısmı belde ve köylerde yaşıyor. Artık kentli bir toplum olarak ifade edebileceğimiz günümüz Türkiye'sinde hala devam eden önemli sorunlardan bir tanesi, bu kentli nüfusu istihdam edecek iş kollarının geliştirilmesidir. Nüfusun %40'ının 24 yaş altında olduğu günümüz Türkiye'sinde mevcut iş kolları ve yükseköğretim yoluyla elde edilen kamu veya özel sektördeki maaşlı pozisyonlar, genç nüfusun işe yönelik talebini karşılayamamakta ve böylece şimdinin ve yakın

geleceğin önemli sosyolojik sorunlarından birisi olan genç işsizliği sorunu ortaya çıkmaktadır.

Esasında bu çalışmanın yapılma amacı, tam olarak bu noktadan hareket etmektedir. Kamu ve özel sektördeki maaşlı iş pozisyonlarının her geçen gün daha da sınırlanmasıyla birlikte yaklaşık 4 milyon “ev genci” olduğu ileri sürülmektedir. Eğitim ve üretim faaliyetlerine katılmayan ve adeta kamusal bir izolasyon içerisine sürüklenen bu genç nüfusun, sadece ekonomik değil, toplumsal olarak da birçok sorunun hem öznesi hem nesnesi haline geleceğini tahmin etmek zor değildir. Bu noktada girişimci faaliyet, mevcut durumda kamu ve piyasa tarafından kendisine istediği zemin ve pozisyonlar sağlanmamış kişilerin kendi yollarını çizebilecekleri önemli bir alternatif olarak karşımızda durmaktadır. Serbest piyasa anlayışını benimsemiş bir toplumda girişimcilik faaliyeti, eğitim ve maaşlı çalışma yoluyla kırılması oldukça zor bir sosyolojik zincir olan toplumsal sınıf kökenini ileri taşımanın alternatif ve kolaylaştırıcı bir yolu olarak değerlendirilebilir. Fakat diğer birçok bireysel çabaya ve iradeye bağlı görünen meselelerde olduğu gibi girişimcilik meselesinde de bireyin istek ve arzusu aşan, onu sınırlandıran veya imkan sağlayan sosyal bir bağlam bulunmaktadır. Bu anlamda Türkiye’nin tarihsel ve sosyolojik yapılanmasının girişimcilik olgusu noktasında ne tür mekanizmalar içerisinde geliştiğini ve nasıl işlediğini anlamak, bugün bu noktada yürütülecek politikaların daha sağlam bir zemin üzerinde yükselmesine katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda bu çalışmada, Türk sosyolojisi literatüründen hareketle tarihsel sosyolojik bir yöntemle Türkiye’de girişimcilik olgusu incelenmiş ve bu olgu üzerinde belirleyici etkisi olan başlıca sosyolojik olguların tespiti ve tartışması yapılmıştır. Zihniyet, kültür, din tartışmalarından yapı, sınıf, sömürü tartışmalarına kadar birçok farklı argümanı tartışan ve değerlendiren bu çalışmanın, hem okuyuculara hem politika yapıcılara

hem de “ana kucığımız ve baba ocağımız” olan Türk sosyolojisi literatürüne katkı sağlaması umulmaktadır.

Sözlerimin sonuna gelirken başta Prof. Dr. Nevin Güngör Ergan olmak üzere açıkları ufuklar ve paylaştıkları kıymetli bilgilerle bu çalışmayı ortaya koyabilmemde büyük pay sahibi olan tüm hocalarıma ve bu süreçte desteklerini esirgemeyen başta Arş. Gör. Buket Bereketli olmak üzere tüm meslektaş ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Dualarıyla bu zorlu maratona yolculuğunda güç bulduğum anne ve babama ise minnet ve şükranımı ifade etmeye kelimeler yetmeyecektir. Yunus Emre’nin dediği gibi:

*“İlim, ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir.
Sen kendini bilmezsen,
Ya nice okumaktır.”*

Bu çalışmanın kendimizi bilmek kavgasında naçizane bir katkı sağlaması dileğiyle.

Talha Aydın
17.11.2025
Denizli

GİRİŞ

İnsanlık ilkel zamanlarından bugüne, belli başlı kırılma noktalarından geçerek gelebilmiştir. Ateşin, tekerliğin, buharlı makinelerin, internetin ve en sonunda yapay zekanın icadı veya keşfi, türümüzü bir adım ileriye taşıyan çarpıcı girişimlerin başlıcalarıdır. Bu gelişmelerin hepsinin arkasında mevcudun ötesine geçmek amacıyla eldeki kaynakları bir amaç doğrultusunda organize eden ve kullanan bir insan veya insanlar topluluğu bulunmaktadır. Tarihsel kırılmaları yaratan bu insan veya insan topluluklarının hepsi bu anlamda girişimci olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte girişimcilik kavramının esas olarak bilimsel alanda bir inceleme ve tartışma konusu olarak görülmeye başlanması büyük bir tarihsel, ekonomik, toplumsal kırılmayı ifade eden Sanayi Devriminin hemen öncesine rastlamaktadır. Girişimcilik ve girişimci kavramları, Sanayi Devriminden ve onun devamında modern kapitalizmin gelişmesinden sonra iktisat başta olmak üzere sosyal bilimlerin önemli bir inceleme nesnesi olmuştur. O zamandan itibaren girişimcilik kavramına ilgiyi arttıran bir başka gelişme 1950 ve daha da artarak 1980 sonrası yıllara isabet etmektedir.

II. Dünya savaşı sonrası sosyo-ekonomik olarak yıkıma uğrayan Almanya başta olmak üzere çeşitli ülkelerin kalkınmasında bireysel ticari girişimlerin oynadığı rolün tespiti ve 1980 sonrasında küçük ve orta ölçekli girişimlerin ülkelerin